

آدم زنده هم وکیل می‌خواهد

در روابط وسیع و پیچیده اجتماعی امروز که شرایط و احوال اجتماعی تغییر و پدیده‌های نوین ظهور کرده است، هر لحظه این امکان وجود دارد که افراد با طرح دعوی علیه خود مواجه شده و از طرف مراجع قضایی فراخوانده شوند یا برای احقاق حق خود به مراجع قضایی مراجعه کنند.

جام جم آنلاین: در روابط وسیع و پیچیده اجتماعی امروز که شرایط و احوال اجتماعی تغییر و پدیده‌های نوین ظهور کرده است، هر لحظه این امکان وجود دارد که افراد با طرح دعوی علیه خود مواجه شده و از طرف مراجع قضایی فراخوانده شوند یا برای احقاق حق خود به مراجع قضایی مراجعه کنند.

نکته‌ای که در این مراجعات بسیار حائز اهمیت است این‌که افراد برای حل و فصل مسائل حقوقی خود آگاهی و تجربه لازم را نداشته و حتی با مفاهیم و اصطلاحات پیش پا افتاده حقوقی بیگانه‌اند و گاه برای رسیدن به حق خود ممکن است به راه‌های ناصواب و ناحق متوسل شوند و به لحاظ ناآگاهی از حقوق خود، اوقات دادگاه را تضييع و بیهوده تلف کنند و البته وقت خود را نیز هدر رفته ببینند.

در صورتی که اگر افراد از دانش وکلا در دادرسی‌ها بهره‌مند شوند، امر قضاوت و تصمیم‌گیری آسان می‌شود و براحتمی به حق خود با نتیجه عادلانه‌تری می‌رسند، زیرا حضور وکلا در محاکم به استحکام احکام قضایی کمک بزرگی می‌کند و با دخالت مؤثر در دفاع از موکل، قاضی محکمه را در تصمیم‌گیری عادلانه و دادخواهانه یاری می‌کند.

همچنین اهمیت نقش وکلا در اجرای عدالت تا به آن جاست که یکی از اصلی‌ترین معیارهای سنجش عدالت قضایی در جوامع، حق دفاع و داشتن وکیل، آزادی و استقلال وکلا در انجام وظیفه حرفه‌ای آنان است.

وکالت در بطن تاریخ

تاریخ بشری نیز اذعان دارد که از هزاران سال پیش، چهره وکیل مدافع از لابه‌لای وقایع و حوادث بشری نمایان است و حتی از 5000 سال قبل در تمدن سومری مدارکی به جا مانده که وکیل مدافع در دادرسی‌ها از متهم دفاع کرده است.

در ایران باستان نیز سخنگویان قانون، طرف مشاور مردم در امور قضایی و زبان آنها در دادگاه‌ها بوده‌اند. در ایران بعد از اسلام هم مستنداً از حقانیت وکالت در کتب فقهی یاد شده است و مفهوم وکیل نه تنها برای مدافعان حقوق مردم در محاکم، مراجع شرعی و عرفی کاربرد داشته است، بلکه به جهت وسعت قلمرو عملکرد آن در هر موردی که کسی سمت امین قائم مقام داشته باشد به او اطلاق می‌شده است و به‌طور کلی کسی که متکفل امور دیگری یا متصدی امور رسمی باشد، وکیل نامیده می‌شود.

در تمامی کشورهای جهان وکالت یک امر پذیرفته شده است و در بعضی کشورها هر خانواده یک وکیل اختصاصی دارد که امور خانوادگی، فرهنگی و حقوقی‌اش را با صلاحیت او انجام می‌دهد. بنابراین وکلا در میان عامه طبقات از منزلت و اعتبار خاصی برخوردارند و چنانچه وکالت به نحو صحیح و متکی به ایمان و عدالت انجام شود و هدف از پذیرش وکالت، دفاع از حق و حمایت از موکل باشد ضمن اتخاذ تصمیمات عادلانه توسط قاضی دادگاه، اطمینان و اعتماد عمومی نسبت به جامعه وکلا حاصل می‌شود.

براساس قوانین حاکم در ایران نیز اصحاب دعوی در هر یک از دادگاه‌های کشور اعم از دادگاه‌های عمومی و انقلاب، نظامی و دادگاه ویژه روحانیت می‌توانند وکیل اختیار کنند.

اصل 35 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز اعلام می‌کند: #171;در همه دادگاه‌ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب کنند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند، برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم شود. #171; در این اصل قانونگذار به موضوع شرکت وکیل در دادرسی‌ها به عنوان یکی از اساسی‌ترین حقوق متهم به شکل بسیار رسایی اشاره کرده است.

اما هیات عمومی دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره 15 مورخ 28 شهریور 1363 چنین نظر داده است: #171;با توجه به این که در اصل 35 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برای استفاده از وکیل اهمیت خاصی مبذول شده و از طرفی با عنایت به ماده 9 قانون تشکیل محاکم جنایی و مستنبط از مقررات تبصره 2 ماده 7 و ماده 12 لایحه قانونی تشکیل دادگاه‌های عمومی مصوب شهریور 1358 و اصلاحیه‌های بعد از آن که به لحاظ بخشنامه مورخ 17 مهر 1361 شورای نگهبان دارای اعتبار قانونی است، مداخله وکیل تسخیری در صورتی که متهم شخصا وکیل انتخاب نکرده باشد، در محاکم کیفری در موردی که مجازات اصلی آن اعدام یا

حسب ابد باشد، ضروري است.»

محاكم كيفري ايران شركت وكيل مدافع را در جرايمي كه مستلزم مجازات حسب دائم يا اعدام بود، اجباري و در ساير موارد اختياري مي دانستند و رويه قضايي نيز در رابطه با مجازات حسب دائم يا اعدام حتي اگر خود متهم نمي خواست وكيل داشته باشد، لزوم استفاده از وكيل را از جانب دادگاه براي رسيدگي لازم مي داند.

در تبصره يك ماده 186 قانون آيين دادرسي دادگاههاي عمومي و انقلاب كشور نيز آمده است: در جرايمي كه مجازات آنها بر حسب قانون قصاص نفس، اعدام، رجم و حسب ابد باشد، چنانچه متهم شخصا وكيل معرفي نكند تعيين وكيل تسخيري براي او الزامي است، مگر در جرايم منافي عفت كه متهم از حضور يا معرفي وكيل امتناع ورزد.

ذكر اين تبصره و پذيرش وكالت اجباري قديمي مثبت در اجراي اصل 35 قانون اساسي كشور تلقي مي شود.

يك طرح موثر

در اقداماتي مشابه، تلاش هايي ديگر در اين خصوص شده است؛ به طور مثال آيت الله هاشمي شاهرودي، رئيس قوه قضاييه پيشين با هدف گسترش و اشاعه فرهنگ وكالت در جامعه و به منظور دادرسي عادلانه، طرح وكيل خانواده را پيشنهاده و مرحوم كريمي راد، سخنگوي وقت دستگاه قضايي در بهمن ماه سال 83 از تصويب بيمه وكالت خبر مي دهد و مي گويد: براساس توافقي كه ميان دستگاه قضايي و بيمه مركزي ايران ايجاد شده است، از اين پس حق الوكاله وكلا از طريق بيمه پرداخت مي شود كه اين اقدام به نوعي در دنيا كم نظير است.

به نظر مي رسد طرح وكيل خانواده و بيمه وكالت براي اجباري شدن مستلزم تصويب و اجراي قانون الزامي بودن حضور وكيل در محاكم باشد كه آيين نامه الزامي شدن حضور وكيل در محاكم نيز تصويب و براي اجرا به واحدهاي قضايي ابلاغ مي شود.

ميركوهي، معاون وزير دادگستري وقت نيز درخصوص اجباري كردن اين آيين نامه مي گويد: مشكلاتي كه بر سر راه اجرا وجود دارد بايد در عمل به هر شكلي با هماهنگي كانون وكلا، ادارات بيمه و ساير بخش ها از سر راه برداشته شود و اين آيين نامه را عملي كرد و چون طرح، طرح خوبي است، با وجود يك سري مشكلات قانوني بايد عملي شود، زيرا طرح براي كساني كه اطلاعات كمی از مسائل حقوقي دارند، مي تواند بسيار راهگشا باشد.

طرح وكيل خانواده مانند طرح پزشك خانواده كه به منظور رفع مشكلات بهداشتي خانواده ها در كشور اجرا و مورد استقبال و قبول واقع شد، مي تواند طرح مفيدي با هدف حمايت از اقشار كم درآمد جامعه باشد و طرح هايي از قبيل الزامي شدن وكالت، بيمه وكالت و وكيل خانواده، حركت در مسير حمايت از اقشار كم درآمد و رفع مشكلات آنان باشد.

اما به راستي با همه تلاش هاي صورت گرفته آيا اين طرح ها در اجرا موفق هستند و آيا دسترسي آسان و كم هزينه به وكلا براي عموم مردم امكان پذير است؟

نكته: به نظر مي رسد در نظر گرفتن وكيل براي هر خانواده مستلزم اجراي صحيح و كامل قانون الزامي بودن حضور وكيل در محاكم است

شايد در نگاه اول اجراي اين گونه طرح ها ساده به نظر برسند، اما در عمل با اشكالاتي براي اجرا روبه رو هستند كه بايد از جهات مختلف كارشناسي شوند.

مثلا بايد قبل از آن كه بهره گيري از وكيل دادگستري در سطح جامعه نهادينه شود، در سطح دادگاه ها و محاكم قضايي نسبت به شناخت جايگاه وكيل فرهنگ سازي گسترده اي انجام شود، زيرا در انجام اقدامات فرهنگي بايد محتاطانه تر حركت كرد.

اما در بررسي طرح وكيل خانواده با رويكرد اقتصادي مي بينيم مشكل عمده اقشار آسيب پذير و غيرمتمكن جامعه در همين جاست، زيرا افراد متمول در هر زمان كه اختيار كنند وكلا را بسته به حسب نوع دعوي انتخاب مي كنند؛ درحالي كه با عملي شدن اين طرح ها، هزينه هاي پذيرفتن وكيل کاهش مي يابد و ارقامي كه در اين باره مبادله خواهد شد بسيار كم است و طبيعي است وقتي خانواده اي سالانه با وكيلي قرارداد داشته باشد، هزينه هاي بسيار كمی را متقبل خواهد شد يا آن كه هر خانواده مي تواند وكيلي را استفاده كند كه ميزان حق مشاوره آنها با وجوه خانواده تناسب داشته باشد.

بنابراين بررسي اين طرح جداي از مقوله فرهنگي از ديده نگاه اقتصادي اجتناب ناپذير است.

جندقی، رئیس کانون وکلا در خصوص هزینه‌های پذیرفتن وکالت براساس تعرفه‌های موجود که به تصویب قوه قضاییه رسیده است، می‌گوید: وکالت امور مالی که مبلغ در جریان پرونده تا 3 میلیون تومان باشد، 11 درصد حق‌الوکاله خواهد بود و در پرونده‌های مالی بالای 3 میلیون، 7 درصد میزان درخواستی وکیل خواهد بود که همین حق‌الوکاله‌ها نیز باید هنگام ابطال تمبر اولیه، 5 درصد به عنوان مالیات علی‌الحساب پرداخت شود.

وی می‌گوید: برای پرونده‌های غیرمالی، تعرفه کاملی وجود ندارد.

پس با رویکرد اقتصادی می‌توان ادعا کرد بهترین و کم‌هزینه‌ترین راه، استفاده از وکلای خانوادگی و پرداخت حق مشاوره آنان قبل از وقوع واقعه است و درست است در راه اجرایی شدن این طرح‌ها مشکلاتی وجود دارد، ولی اگر بخواهیم منتظر بمانیم تا فرهنگ به وجود آید به نظر می‌رسد تاخیر این گونه طرح‌ها با توجه به نیاز شخص و جامعه بیشتر به ضرر تمام شود.

طبق گفته یک حقوقدان، موضوع وکیل خانواده قبل از انقلاب نیز مدنظر بوده است چنان که در سال 57 قانون الزامی بودن حضور وکیل به تصویب رسیده و متأسفانه این قانون سالیان درازی مسکوت مانده تا این‌که در سال‌های اخیر به مرحله اجرا درآمده است؛ بنابراین دغدغه حضور و استفاده از وکیل از قبل وجود داشته است و باید عملیاتی شود. اجرای ناموفق این طرح‌ها باتوجه به اهتمام جدی روسای فعلی و سابق قوه قضاییه مبنی بر فراهم کردن ساز و کارهای اجرایی طرح وکیل خانواده می‌تواند علل مختلفی داشته باشد.

به نظر می‌رسد در نظر گرفتن وکیل برای هر خانواده مستلزم اجرای صحیح و کامل قانون الزامی بودن حضور وکیل در محاکم است.

ناصر چوبدار در این خصوص می‌گوید: باید با اجرای صحیح قانون الزامی بودن حضور وکیل، طرح کلیه دعاوی حقوقی و کیفری در محاکم بدون حضور وکیل دادگستری امکان‌پذیر نباشد و حضور وکلا به عنوان افرادی متخصص که اشراف کامل به قوانین دارند در محاکم الزامی شود.

وی می‌افزاید: همچنین صدور رای وحدت رویه هیات عمومی دیوان عالی کشور مبنی بر این‌که حضور وکیل در دعاوی حقوقی الزامی نیست مزید بر علت استفاده نکردن از وکلا در دعاوی حقوقی است، بعلاوه بهره‌مندی از وکیل نیازمند صرف هزینه‌ای است که با ایجاد ساز و کارهای لازم در زمینه توسعه بیمه وکالت، فرهنگ سازی استفاده از وکیل می‌تواند هزینه‌ها را تا حدودی تقلیل دهد و همان‌طور که افراد سلامتی و اتومبیل خود را بیمه می‌کنند می‌توانند در دراز مدت بسیاری از هزینه‌های گزاف و غیرقابل جبران را کاهش دهند.

با نگاه کارشناسانه و ریشه‌یابی علل قوت نگرفتن طرح‌هایی از این دست باید ساز و کارهای اجرایی شدن را فراهم آورد و از مسکوت ماندن این طرح‌ها جلوگیری کرد. از طرفی، مساله عدم استقبال از طرح بیمه وکالت مربوط می‌شود به نقض پاره‌ای مواد قانونی توسط یکدیگر، فرهنگ‌سازی نامناسب و ارائه اطلاعات ناکافی به افراد. همچنین اگر مسوولان از افرادی که توان گرفتن وکیل یا پرداخت حق‌الوکاله را ندارند حمایت کنند و به روند دعاوی در محاکم بیشتر توجه شود، استفاده از وکیل در محاکم امری عادی و بدیهی می‌گردد.

وکلا نیز اگر به عنوان یاوران محاکم با دفاع از شرف و آبروی موکلان خود به دور از نگاه صرف مادی و محاسبات مادی‌گرانه به مسوولیت وجدانی، قانونی و اخلاقی خود بپردازند و معتقد باشند یک وکیل خوب و با وجدان بهترین وثیقه برای دستگاه قضایی است، بسیاری از مشکلات فراروی رفع می‌شود و ذهنیت‌های منفی نسبت به وکلا از بین می‌رود.

سخن آخر

آیت‌الله آملی‌لاریجانی، رئیس قوه قضاییه نیز چندی قبل با اشاره به وجود برخی ذهنیت‌های منفی درباره وکلا در میان مردم و قضات گفت: متأسفانه اقدامات برخی افراد سودجو و تعدادی از واسطه‌گرها چهره وکالت را مخدوش کرده است و کانون وکلا باید نسبت به رفع این ذهنیت‌های منفی تلاش کند. رئیس قوه قضاییه افزود: قوه قضاییه از برنامه‌های کانون وکلا در رفع ذهنیت‌های منفی حمایت می‌کند. آیت‌الله لاریجانی گفت: دستگاه قضایی همچنین آماده بررسی آرای کارشناسی اعضای کانون وکلا در جهت اصلاح فرآیند وکالت و تدوین لایحه‌ای در این خصوص است. آیت‌الله لاریجانی فراهم کردن سازوکارهای اجرایی طرح وکیل خانواده را خواستار شد و گفت: اجرای این طرح با همکاری دولت و همت کانون وکلا گامی مؤثر در کاهش مشکلات مردم و نیز دستگاه قضایی است.

با توجه به تاکید رئیس دستگاه قضا در فراهم کردن سازوکارهای اجرایی طرح وکیل خانواده و اشاره و اشراف وی به وجود برخی ذهنیت‌های منفی درباره وکلا در میان مردم این امید وجود دارد که ساز و کارهای مناسبی برای کاهش مشکلات مردم در ارتباط با وکالت تدوین و دسترسی مردم به وکیل آسان و کم هزینه شود.

